

PRIMORSKI DNEVNIK

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE ZA SLOVENSKO PRIMORJE

Trst, nedelja, 10. junija 1945 - Leto I. štev. 25

Uredništvo in uprava, Piazza Carlo Goldoni št. 1-I

Telefon št. 93806, 93807, 93808. Rokopisi se ne vračajo. Cena 1.- liro

Trst bo branil in podpiral svojo demokratično oblast

40.000 Tržčanov je na trgu „Unità“ v navdušenih manifestacijah potrdilo neomajno zaupanje Mestnemu osvobodilnemu svetu. Mogočne povorke po tržaških ulicah

Skoraj 40.000 ljudi se je včeraj ob šestih zvečer zbralo na Piazza Unità in dohodnih ulicah, da manifestira svoje neomajno zaupanje in podporo Narodno osvobodilnemu svetu, kot edinemu in resničnemu predstavniku volje tržaškega ljudstva. Take manifestacije Trst je ni videl. Po tednih podne mednarodne reakcionarne kampanje je tržaško ljudstvo neizpodbitno in odločno potrdilo svojo voljo. Manifestirale so tržaške množice, delovne množice tržaških tovarnih in ladjedelnih, vseh privatnih in občinskih ustanov, žene in mladina. Pravi demokratični Trst je bil na trgu Unità. Manifestacije so se udeležili delavci iz ladjedelnice Sv. Marka, tovarne strojev pri Sv. Andreju, tržaškega Lloydja, rafinerije Casalin, ladjedelnice Sv. Roka, vsi tržaški pekl, in delavci tovarne Jute, čevljarji, tržaške gospodinjice, vsa tržaška mala industrija, vsi mali trgovci, vsi tramvajski uslužbenci, delavci iz tovarne Modiano, molarne Adrio, tržaške tovarne teleten, vse pralnice, vse prodajalke zelenjave, delavstvo gradbenih podjetij itd. Za ob petih so se zapadle vse trgovine in uradi, prodajalke na trgu so hitele pospeševati, tramvajski uslužbenci so napustili made in pohiteli v skupnem spredu, da izrazijo svojo voljo in svoje zaupanje.

Pogled na del 40.000 glave množice manifestantov na trgu Unità. To je bil mogočen manifest tržaškega demokratičnega ljudstva.

Zastave, transparenti, slike maršala Tita
Za profilističnimi in delavskimi pesmi sta ljudski godbi spremeni in nepregledne množice ljudstva, ki je nosilo sto in sto zastav in napisov: „Pustite nas v miru“, „Odlučno bo proti prikritim fašistom“, „Hočemo naše izgnance domov“, „Živel CAIS“, „Živel Tito“, „Živelo ljudsko sodišče“, „Zarjuno fašizem“, „Živela antifašistična zveza“, „Živel avtonomni Trst“, „Živela italijansko-slovenska zveza“, „Živel tržaški narod osvobodilni odbor in silno. Na trgu se je zbiralo čedalje več ljudstva. Iz vseh ulic so prihajale vedno nove in nove skupine. Danes ni manifestiralo ljudstvo pijeno zmage in evodobe, temveč ljudstvo, ki dobro ve, da se ni končala borba proti fašizmu, ki ve, da mu temne reakcionarne sile kratko demokratičnost v vodstvu, katere se je pridobilo s krvavo borbo. Može in žene iz tovarne Sv. Andreja so nosili velik napis: „Junakom borbe naj stajajo junaki dela, delavci iz ladjedelnice Sv. Marka pa: „Trst se opira na svojo ljudsko oblast.“

Prihajali so prepolni z borbenim duhom samozavestnih obrazov iz trga Verdi na glavni trg Unità, kjer je tedaj že množica nestrpnega ljudstva zahtevala predstavnika Mestnega sveta. Trg je bil poln vzklikov, borbenih pesmi, množica pa je zahtevala, naj se postavi pred ljudsko sodišče fašistične krivice in silnično reakcionarno zalego. Tržaška mladina je delavskih ali prazničnih oblekah s pesmijo prinesla veliko sliko maršala Tita, kar je v zbrani množici izzvalo nov val pesmi in navdušenja. Navdušenje se je še stopnjevalo in se nikakor ni hotelo podeliti, ko je med zbrano množico prikoralak četa vojakov IV. armade in garibaldincev z italijansko in jugoslovansko zastavo. Do obale „Porto nuovo“ sega more nestrpnega množice, ki se nikoli ni dala tako lekrenega, tako sprotnega duha zahtevati, da se enkrat za vselej do korenin izruje tisti fašizem, ki skuša motiti mirno sožitje italijanskega in slovenskega prebivalstva v Trstu. „Živelo ljudsko sodišče“ stoji na nešteti transparentih, manifestanti zahtevajo, da izvoljena ljudska sodišča čim prej kaznujejo sovražnike ljudstva.

Danes je res v Trstu demokratična oblast
Mestni narodno osvobodilni svet je ljudska oblast in edini pravi izraz interesov, zahtev in volje delovnega mestnega prebivalstva, ki se zajedalec. Delovno ljudstvo, organizirano v svojih strokovnih sindikatih predstavlja velik del tega prebivalstva. Delavstvo pa priznava za svojo politično predstavniško ustanovo Osvobodilni svet, kot politično oblast, ki nudi največjo možnost za doseg zahtev delavstva. Volja naroda je dala izraz novim oblikam političnega življenja: Mestni konzult, ki pomaga osvobodilnemu svetu s nasveti in doporo, ljudsko sodišče, ki je bilo osnovano na splošno željo vseh ljudskih zborovanj, enotnih strokovnih sindikatom, ki predstavljajo orožje, s katerim bomo zmagovali v borbi za gospodarsko obnovo, da bodo imeli vsi delavci lepše in boljše življenje; narodni mlk, ki skrbi za red in izvrševanje volje naroda.

Ljudska oblast - plod krave borbe
Vse te ustanove, ki so izlele od spodaj, s pravim demokratičnim postopkom, so sad krvave borbe proti temnim silam reakcije, ki so jo vodile in zmagovito dokončale ljudske sile. Dejstvo je, da je ta oblast demokratična v pravem smislu te besede, kajti vsi sloji prebivalstva lahko doprinešajo svoj delež k izgradnji in utrjevanju teh demokratičnih ustanov in tisti, ki želijo, lahko tudi pristopijo k izvrševanju oblasti.

Enotnost - pogoj naše lepše bodočnosti
Noben manever mednarodne reakcije pa čeprav tako spretno in do in dobro zamaskiran, ne bo zlomil neomajne vere tržaškega ljudstva v svojo bodočnost in ne bo nikoli odvrnil tega poštenega tržaškega ljudstva od njegovih političnih ustanov. To ljudstvo izjavlja na najbolj slovesen način svoje solidarnosti z Osvobodilnim svetom in drugimi demokratičnimi ustanovami, ki si jih je samo ustvarilo in za katere se je trdno odločeno boriti z vsemi silami. Tržaško ljudstvo se je borilo rama ob rami s slovenskim narodi proti zločinskemu fašističnemu režimu in proti krutemu nacističnemu režimu, polno duha svoboda in odločno, da izbere v Trstu zastavo resnične demokracije. To ljudstvo zahteva, da naj bodo krivci, ki so odgovorni za njegovo trpljenje, kaznovani.

Vse delavstvo želi, da bi Trst spet je bilo ne samo v Trstu, temveč v vseh kapitalističnih državah sveta. Tako lahko rečemo, da je prava demokracija šele tukaj prišla lahko do izraza v najširšem in globljem pomenu besede. To je bilo mogoče zato, ker je bilo osnovno pravilo ljudstva med vso protifašistično borbo, enotnost stremeljenj in ciljev. Enotnost stremeljenj med Slovenci in Italijani, posebno pa med delavci, je bila v vzled vsem in je kazala bistvo italijansko-slovenskega bratstva. V delavnicah, tovarnah in sindikatih ni bilo interesov, ki bi v preteklosti razdirali delavce dveh različnih narodov, še manj pa danes šli v bodoče. Lahko rečemo, da reakcionarni in nacionalni spekulante, ki so vedno podpirali in podpirali narodnostno mržnjo, niso uspeli s svojim delom pri tržaških delavskih množicah. In če je bila enotnost stremeljenj predpogoj za zmago ljudskih množic nad fašističnimi režimi, ostaja ta enotnost še vedno glavni predpogoj za doseg zmage tudi na polju gospodarske obnove, obnove, ki bo srečno našla polotaj Trsta.

Ljudstvo je z vami

Na zahtevo zbrane množice, ki je hotela ališati predstavnik Narodno osvobodilnega sveta, se je v balkona občinske palače oglašil profesor Braun, ki je v imenu Mestnega osvobodilnega sveta govoril kratko prošlo in enem mesecu. Med drugim je dejal: „Delavsko ljudstvo ve, in tudi vi veste, da je to vodstvo jamstvo za ohranjanje pridobitev, jamstvo za ohranjanje ljudske oblasti, vodstvo, ki ga ima danes Trst, je mestni svet in konzulta. Konzulta je pravi izraz vaše volje, zato ker je sestavljen iz ljudi, ki ste jih izbrali vi in ki so po večini tisti, ki so vam stali ob strani v odporu proti fašizmu, ki je trajal dvajset let, oni, ki so bili z vami in za vas. Od dneva osvoboditve ste lahko videli, kaj je Osvobodilni svet izvršil. Po letih vojne, po dneh polničnih bojov smo lahko v kratkem času obnovili elektriko, vodovod, električno napeljavno in tramvaj. Razdeljevala so se živila in čeprav ne v zadostni meri, vendar v večji količini kakor v prejšnjih mesecih. Izjavljam tudi, da se danes razdeli več kot 10.000 obrokov hrane v menzah podjetij. Osnovana so bila demokracijska sodišča. Kar pa je najbolj važno je, da vam to vodstvo da varnost. In ker je vodstvo naroda, ki je izvršilo vse kar je mogoče za ljudstvo ter je edino jamstvo za to, da bo fašizem na naj se pri gotovo razorožen in premagan. Oboji ljudstvo svojo goro je vprašal, če ljudstvo delo Mestnega osvobodilnega sveta odobrava. V odgovor je množica dvignila napise „Trst ostane in razleglo se je silno vzkl.“ „Ljudstvo je z vami.“

drugi pa zavirajo resnično demokratično vstajenje ljudstva, mu kratko demokratične pridobitve in skušajo ohraniti pri življenju ostanke fašizma. Na te njegove besede se je iz zbrane množice dvignil en sam glas: „Zahtevamo popolno iztrebljenje fašistov.“ Ljudska sodišča naj začnejo s delom.“ Govornik je moral ljudstvo zagotoviti, da bodo ljudska sodišča pričela s delom in da bodo komajle priele poslovali. Ljudstvo je z navdušenjem sledilo njegovim izjavam in zopet zahtevalo: „Presto, presto, takoj.“ Za njim je v imenu Komunistične partije pozval tržaško ljudstvo, da se pripravi na novo serbo, borbo dela in obnovo za novo serbo življenje italijanskega in slovenskega delovnega ljudstva v Trstu. Godba je po prvih besedah prekinila tovarna in udarno zalagala delavsko in internacionalno himno, ki je v množico vila nova gipeleka navdušenja in zopet so iz nestrpnih vrst prihajali vzklki: „Trst Tržačanom, ljudstvo je z vami!“

Vrnite nam naše drage iz taborišč
Pred mikrofonom je stopil tovarš Marano, S slabotnim glasom je množico pozdravil v imenu onih, ki se živi vračajo iz nemških taborišč. Dejal je, da je srečen, ker se je živ vrnili iz enega izmed uničevalnih nemških taborišč, ker je pustil mrtvih mnogo tržaških delavcev in ker na žalost mnogi še vedno jejo, prav tam, kjer se ječali dolgo nearčne mesoce. Čakajo rešitve in vrnitev domov, kar pa zavzniki predložijo zavlačujejo. Strašna nemška taborišča nam pričajo, da bi v siluaju fašistične zmage vsa Evropa postala eno samo strašno taborišče za vse svobodoljubne narode. Na te besede so manifestanti še višje dvignili napise: „Hočemo vrnitev svojih iz Nemčije in vzklkali: „Domov jih hočemo!“

Vrnite nam naše drage iz taborišč
Nato je govoril tov. Regent v slovenski, v imenu Slovencev, na njim pa tovarš Radč v imenu sindikatom Trsta. V svojem govoru je dejal: „Sem delavec kot mnogi od vas in sem gotov, da bom svaeto izrazil to, kar vi mislite, kar vi čutite v svojih srcih. To veličastno

Ob zaključku manifestacijskega shoda je množica na trgu Unità preplavila ulice s velikimi ljudskimi oblaki in petjem delavskih in garibaldinskih pesmi.

Vprašanje Trsta

Radio London poroča: V odgovornih krogih se govori, da bo v Beogradu podpisan sporazum med predstavnik Velike Britanije, Združenih Držav in Jugoslavije za rešitev tržaškega problema.

Za ameriško-sovjetsko prijateljstvo

New York, 8. — Iz Philadelphije poročajo, da je na zborovanju odborov ameriško-sovjetskega prijateljstva govoril dopisnik revije „Time“ Lauterbach. Med drugim je dejal, da se vrača iz nedavnega potovanja po Sovjetski zvezi s povečanim občudovanjem do sovjetskega ljudstva, ki ima kakor ameriškanstvo, samozaupanje in smisel za humor. Nasprotno lastnemu opazovanju, je našel mnogo lažnivih poročil o Sovjetski zvezi. Konferenco v San Franciscu smatra za nogometno tekmo. Lauterbach je ostro kritiziral poljsko emigrantsko vlado.

Ostali govorniki so zahtevali nadaljevanje sovjetsko-ameriškega sodelovanja ter priznavajogromen delež Sovjetske zveze v vojni.

Kaj tiči za tem?

London, 7. Reuter. — Komisija za vojne zločine, ki posluje brez sodelovanja ruskih zastopnikov, je sklenila, kakor je to izjavil lord Wright obdržati v tajnosti imena obdoženih naclovst za nedoloteno dobo Wright je na enurnem sestanku s novinarji odločil, da bi potrdil identiteto katerega koli obtožena razen Goeringa in je odločil na vedbo vzrokov za tajnost imen.

Patriarh Aleksej v Jeruzaluemu

Kairo, 8. (Tass) — Patriarh Moskve in vose Rusije Aleksej je obiskal ob priliki svojega bivanja v Jeruzaluemu britanskega visokega komisarja v Palestini in druge visoke osebnosti.

Italijanske žene na kongresu protifašist

Rim, 8. (NNU) — Delegacija italijanskih žen iz organizacije UDI, sestavljena iz Marije Michetti, Jose Lombardi in Gabrijele Ricci je odpotovala v Beograd na kongres protifašistk Jugoslavije.

Kdo so nasprotniki ljudske oblasti

Nasprotniki je v menju Mestnega osvobodilnega sveta je govoril tovarš Uršič in prikazal delo, ki ga je narodna oblast izvršila v enem mesecu. Prikazal je moralne in materialne težkoe, ki jih je bilo treba premagati in ker mora danes množica poznati resnico, je tej množici podal resnično sliko o položaju Trsta, o vsem kar so sovražniki Trsta storili, da so sprožili iz njega mednarodno vprašanje s pomočjo podlih in ostudnih laži. Sovražniki Trsta, ki jih najdemo v Italiji, kakor v deželah, ki so nam prej svečano objubile priznanje za našo junakost in doledno borbo za skupno stvar zavemo, se nas danes upajo zmerjati z „Balkanskimi banditi“. Če pa pomislimo, da so isti, ki so pravzaprav fašizmu pomagali do zmage, se nam ni treba čuditi. Naš edini odgovor je ureditev ljudske oblasti, vztrajno delo in obnova. Ogorčenje ljudstva je prihajalo do vrhuna in se izražalo s ponovnimi vzklki naši narodni oblasti in naši ljubljni vojski, z majanjem zastav v zraku in znak protesta delovnih sil proti vsem bolj ali manj rafiniranim sovražnikom. Ob koncu je tovariška Gigliola povedala.

Tržaške antifašistke gredo na II. kongres

Da se bodo tržaške žene, Italijanke in Slovence polnočestvino — o krog 400 — udeležile II. kongresa antifašističnih žena, ki se vrši 9. tega meseca v Ljubljani in da bodo na ta kongres prinesle pozdrav tržaškega delovnega ljudstva, kar so vsi navdušeno odobrili z vzklki

Volilna borba v Angliji

Londonski list „Daily Herald“ o Winstonu Churchilliu

London, 8. — Vodja laburistične stranke Attlee je imel sinoči volilni govor, v katerem je med drugim odgovarjal na Churchillov poslednji govor. Dejal je, da je predsednik vlade s svojim govorom popolnoma razočaral volilce. Ta Churchillov govor je označil za „novega“. „Daily Herald“ ugotavlja, da bo ta Attleejev govor okrepil laburistično stranko za najmanj 50 nadaljnjih mandatov. V naši zgodovini — piše omenjeni list — je malo primerov tako naglega izgubljanja osebnega spoštovanja. Jasno je, da je ugled ki ga je Churchill užival v času vojne, sedaj le še preteklost, ki nima danes nobenega pomena. Sam Churchill odloga svoj ugled v etar arhiva in a tem pada nagačeni ptici, ki ga njegova stranka skuša izkoristiti za doseg svojih ciljev. Churchill v svoji slabosti dovoljuje, da ga uporabljajo zato, da aramoti in žali velik del britanske javnosti tako strupeno, da bi pred nekoliko meseci sam obžaloval, če bi bilo to naperjeno celo proti največjim sovražnikom demokracije. Spominjam se, kako je Churchill n. pr. obsodil ljudi, ki so objavljali porogljive karikature generala Franca in kako je obsodil naše ogorčenje nad dejstvom, da španjski diktator še vedno vlada svoji državi-ječi. „Napačno je“, je dejal Churchill, „epripisovati vse to Francu.“ Medtem pa se sedaj prav nič ne boji obtožiti Attlee-ja in vse glanje. Najbolj smo začuden nad tem, kar je Churchill dejal, namreč da je samo konzervativna stranka narodna. To je v resnici prav tak trik, kakršnega se se posluževali že mrtvi diktatorji in si krčili pot do oblasti z blufi, zaključuje „Daily Herald“ svoj članek.

Bonomi podal ostavko

Nujna potreba sestave nove vlade

Rim, 8. — Danes jutraj so se sestali člani ministrskega kabineta v palači Viminale pod predsedstvom Bonomija. Predsednik omenja, kako je po osvoboditvi severne Italije vlada prišla v krizo in kako se ne prestanto vršijo razgovori 6 strank za formiranje nove vlade. Ti razgovori potekajo že več kot en mesec. V tej dobi bi po stari praksi morali že davno demisionirati. Toda vlada je ostala na dolžnosti, da bi dala dovolj časa strankam, da se posvetujejo in da predlagajo definitivno rešitev. To čakanje je sedaj zavleklo za več tednov, ne da bi se mogoč predvidevali nagel zaključek. Medtem pa je ministrsko civiljenje popolnoma ustavljeno. Vsi važnejši problemi, ki se ticejo gospodarstva in drugi, ki se nanašajo na priprave parlamentarnih volitev, so stopili v ozadje, ker je treba počakati vlade, ki bo lahko učinkovito rešila te probleme. Isto velja tudi za važne in bolj delikatne mednarodne probleme, za katere je predvsem potrebna solidarnost in avtoriteta narodne vlade. Vladi ni mogoče vladati, zato opozarja stranke in javno mnenje o nujni potrebi, da se sestavi nova vlada. 4 ministri so priznali Bonomiju, da je nepristrano vodil vladne posle, ki so bili domovini v korist in v prosep demokraciji. Prošli so ministrskega predsednika, da počaka par dni demisijo, da bi tako omogočil strankam sklenitev sporazuma. Predsednik je objubil, da bo ugodi njihovi želji.

Jugoslovanski poslanik v Varšavi

Varšava, 8. (Tass) — Varšavsko radio je objavil prihod jugoslovanskega poslanika Ljubovića. Na letališču so sprejeli Ljubovića v pomočnik ministra Berman in sef protokola Kluczninski.

Hopkins v Berlinu

Berlin, 8. (Tass) — Osební Trumanov zastopnik Harry Hopkins je včeraj dospel v Berlin, kjer so ga sprejeli armadni general Sokolovski, polkovnik general Radenko, poslanik Smirnov in druge osebnosti. Hopkins si je ogledal mesto in se je pred odhodom sestel z maršalom Zukovom.

V San Franciscu

New York, 8. — Tasa. Kakor poročata newyorški radio, šla ingovinska zbornica v San Franciscu in rusko-ameriški zavod priredila sprejem na čast delegacijam Rusije in Ukrajine, ki sodelujejo na konferenci. V raznih govorih se je poudarjal pomen gospodarskega sodelovanja med SZ in ZDA kakor tudi tradicionalno prijateljstvo med obema državama.

Italijanski poslanik pri Molotovu

Moskva, 8. (Tass) — Komisar za zunanje zadeve Molotov je sprejel italijanskega poslanika Quarontija.

Delegati jugoslovanske mladine v Moskvi

Prisrčen sprejem na letališču - Moskva simbol trdnosti in junatstva - Zahvala jugoslovanske mladine

MOSKVA, 8. (TASS) 8. junija je prišla v Moskvo delegacija jugoslovanske mladine. Na letališču so je pozdravile Sahalova, poslanica v Vrhovnem sovjetu SZ, Lepelčinskaja, podpredsednica komiteja antifašistične sovjetske mladine, Vojnova, tajnica komiteja, polkovnik Močanov, sekretar komiteja slovenskih mladine in drugi. Na letališču so bili prisotni tudi Popović, jugoslovanski poslanik v SZ, in general-lajtnant Primorac, šef jugoslovanske vojske mislje v SZ, v spremstvu članov poslanstva in mislje, Komendant Slavko Komar, šef delegacije, je prvi izstopil. V imenu komiteja antifašistične mladine ga je pozdravila Vojnova; Zelim vam dobrodoščilo, dragi prijatelji, je dejala. Sovjetska mladina vas toplo pozdravlja. Vsi prihodi bo še bolj ojašali prijateljske vezi med mladino SZ in Jugoslavije in njihovo bratstvo v orožju, ki je bilo prekaljeno v skupni borbi proti skupnemu sovražniku-nemškemu Imperializmu. Komendant Marko Komar je odgovoril v imenu jugoslovanske mladine: „Nepopolno smo srečni, je dejal, da smo gostje pretilnostne velike Sovjetske zveze. Beseda „Moskva“ je bila za mladince in mladinke v Jugoslaviji vedno simbol hrabrosti, trdnosti in junatstva. Mi smo srečni da vidimo mladino SZ v teh nepozabnih dneh, ko je zmaga dobljena in naša domovina s pomočjo hrabre Rdeče armade osvobodjena fašističnih zavojalcev.“ Nato je pozdravil goste polkovnik Močanov, sekretar komiteja slovenskih narodov. Jugoslovanska mladinska delegacija šteje 21 članov.

Komendant Komar je dejal Tasevemu dopisniku: „Naša delegacija predstavlja vse kroge jugoslovanske mladine. V njej so predstavniki vseh narodov Jugoslavije, predstavniki delavcev, kmetov in študentov. Večina članov delegacije so partizani, voljaki narodno osvobodilne vojske Jugoslavije, v kateri so še od leta 1941. Prišli smo v Moskvo na povabilo komiteja antifašistične sovjetske mladine. Sovjetski mladniki moramo sporočiti tople pozdrave našim mladincem in mladinkam. Prošili so nas, da se zahvalimo vam in vsemu sovjetskemu narodu za pomoč pri osvobodjenju naše domovine od nemške tiranije.

„Živel II. kongres!“. S tem se je manifestacija na trgu Unità zaključila. Ljudstvo se je usmerilo proti trgu Borse, da se uvrsti v povorko. Na balkonu magistrata pa so stali predstavniki tržaških oblasti. Manifestanti so nepestrano vzklkali, peli in pozdravljali predstavnike svoje oblasti: Živel Uršič! „Živel Stokal!“ in tako dalje. „Živel Mestni osvobodilni svet!“ je z nasmehanimi lici zavpil star delavec. Odzvalo se mu jih je na tisoče. Žene in matere so se ravno tako zbirale pod balkonom. Transparenti so se dvigali visoko nad množico in zastave so ponočno vzhrale

Vrhovni sovjet ruske republike

Film o taborišču smrti

ferenca geologov, ki bodo razpravljali o problemu uporabe naravnega plina v osrednjih okrajih okrog Moskve. Nad 100 znanstvenikov, rudarskih strokovnjakov, geologov in rudarskih inženirjev sodeluje na konferenci.

Govorniki so podali podrobna poročila o geoloških raziskovanjih, ki se še vršijo na običnem ozemlju.

Zavezniška oblast v Nemčiji

V krajišč po rusko oblastjo ima-
jo sedaj različno mnenje od onega,
ki ga jim je vcepil Goebels. Na
tem področju ni nevarnosti, da bi
prišlo do stiskanja rok z generali-
ali do intervjujev za tisk z vojni-
mi zločinci, kakor se je to zgodilo
v pokrajnah po angloameriški
upravo.

V zapadni Nemčiji se vršijo
čudne stvari. Nemški generalni
štab in oficirji, ki so »odelovali«
z zavezniki, so prikrivali svoje
zaprane sodelavce s tem, da so jih
demobilizirali. Zavezniško javno-
mnenje je sedaj končalo s škanda-
lom Douglas in Goebbels.

tudi kraj, kjer so pokopani, so se odločili prenesti posmrtno ostanke svojih otrok v svoj kraj. Obrnili so se na neki zagrebški grobniški zavod, da bi si preskrbeli krste. Tam so zahtevali tako vso, da

Porušeni Zadar se obnavl

varn, ki so bile še 1. 1944, onesposobljene za delo ali' porušene, je bilo sedaj po zaslugi požrtvovalnega dela zadrskih delavcev zopet obnovljeno.

ime mošva jugoslovanske vojske. V aprilu pretekle leta so na prežveti članu spliškega »Hajduka« postavili temelj diskuturnega po-
la pri nas. Z 13. maja 1944 jo »Hajduki« igrali na Vršu svojo prvo narodno tekmo proti mošvam iz okolice polka (Queens in zmigali s 10:0). V aprilu je »Hajduki« odšli na val v Italijo. Oni tej priliki je »Hajduki« imenovali odšel za označbo »NOV Jugoslovci«. Po znani takral se neporazni mošvi armade je »Hajduki« odšli na bejo po italijanskih mestih in po 60 uspehi. V 9 meseci je od 60 tekem s sledenjem izidom zmag, 7 neodločen in 6 izgubljeno. »Hajduki« so bili v vojski v Italiji, Angliji, na celotno celotno, Egiptu, v Afriki in v Franciji. »Hajduki« povhalno pisala o mošvi »Hajduki« Letos v marcu je »Hajduki« odšli turnsko na Nulji in Egiptu.

Velika konferenca aktivistov Osvobodilne fronte v Ljubljani

Predal je besedo političnemu sekretarju Izvršnega odbora in predsedniku narodne vlade Slovenije tov. Borisu Kidriču, ki je v obširnem političnem referatu obravnaval naloge Osvobodilne fronte in njenih aktivistov v sedanjem razdobju razvoja. Predvsem je poudarjal potrebo, da imajo aktivisti in slovenske ljudske množice v svojem delu in v naporih za oblikovanje domovine pred očmi jasno perspektivo v bodočnost. Govor

1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 25

... ..

one unchangeable non-racialist, from Doolittle in Germany.

... ..

Trst in njegovo gospodarsko življenje v preteklosti

Benetke, gospodar Jadranskega morja

Do 18. stol. so bile Benetke glavno pristanišče na Jadranu. Ležale na kraki, kjer se z Jadranom Sredozemsko morje najgloblje zajeđu v evropsko celino, oprte na plodno Padsko nižino in civilizacijsko visoko stoječo goreno Italijo, zvezane s prometnimi potmi preko alpskih prelazov s Srednjo Evropo, obkrožene s tem, da so imele v rokah Istro in Dalmacijo, tudi trgovino na zahodnem Balkanu, so Benetke zlasti po krizirskih vojnah obvladovale malodane vse trgovine v bližini Orienta. Iz bližnjega Orienta so uvažale benetke ladije najmnogovrstnejše blago (svilo, dišave, začimbe, preproge, umetno kovano orožje) v Benetke, od kodar je potem šlo po kopnem ne samo v alpeške dežele, nego dalje na sever v Nemčijo, Francijo in celo v Anglijo.

Razvoj Trsta do proglasitve svobodne luke

V dobi najvišjega razcveta Benetke je bil Trst majhna naselbina, ki je bila skoraj brez vsake trgovine, je zadoščalo potem do otod predvsem v vinogradništvu, ki jim je nudilo glavni vir dohodkov, ob čezmno pa so prevzale preko morja v Italijo romarje, ki so obiskovali razna romarska mesta. Toda vključbu temu se je zdel Trst Benetkam zaradi ugodne lege ob morju še tedaj nevaren. Benetke so skušale vedno še v kalli za-trati vsaj možen razvoj katerega-ko drugega pristanišča ob Adriji, prav zato pa se je vodil med Benetkami in Trstom neprestan in ne-nek boj. Da bi se Trst zavaroval pred okrajajo Adrije, kakor so se Benetke tedaj ponosno iminovale, in v zavesti, da mu poleg Benetk življenja, se je zatočilo leta 1382, pod habiburko oblast, s čimer je navezal za dolgo dobo svojo usodo na Avstrijo. K temu ga je silil že tudi njegov zemljepalni položaj, kajti Trst je mogel postati pristanišče edinele za Kras in za vzhod-ne alpeške predele. Toda Trst je ostal vključbu temu do 18. stol. do-cela neizbravlj; še ob koncu 17. stol. je šel celo manj prebivalcev kakor tedanja Ljubljana. Vzrok za to moramo iskati v tem, da je bila to Italija deželah zelo ma-trgovina. Pa tudi Benetke same lo razvita. Pa tudi Benetke same lo razvita. Pa tudi Benetke same lo razvita.

Kar se pristaniških naprav tiče, moramo omeniti, da so zgradili v prvi polovici 18. stol. mestno pristanišče, ki je bilo zavarovano proti široki vsaj deloma po predgo-rju Sv. Andreja; to pristanišče, ki je bilo v drugi polovici 18. stol. razširjeno, je zadoščalo potem do otovoritve Južne železnice l. 1887. Na kraju, kjer se je polopila l. 1736. vojna ladja S. Carlo, so zgradili pomol S. Carlo (Molo Audace), l. 1754. pa so začeli graditi Veliki kanal (Canal Grande).

Zveza z zaledjem

Pristanišče pa je bilo treba po-vezati z zaledjem tudi s prometni-mi potmi. Zato je Karel VI. ukazal predvsem popravilo in razširi-tve ceste Dunaj, Gradec, Maribor, Črni graven, Ljubljana, Trst, po-tem St. Peter, Reka in Ljubljana, Ljubeli, Celovec. Po teh cestah so potem bogato natovorni vozovi razvažali prekomorsko blago v vse predele Avstrije, izvažali pa iz njih v ob pristanišču predvsem železo, jeklo in kovinske izdelke.

Da bi se promet in trgovina še bolj dvignila, je bila l. 1719. po zgle-

de angleških in nizozemskih trgo-vskih družab ustanovljena *Oriental-ska kompanija*, ki bi naj tvorila protitež proti trgovskemu vplivu Benetk. Sedež kompanije je bil na Dunaju, imela pa je agencijo v Trstu. Družba je zgradila v Trstu ladjedelnice, ki pa jih je kmalu prepustila državi za gradbo vojnih ladij. Svoje trgovske ladje je kom-panja odpremljala v Levant in na zahod; kot njihova namembna de-žela se večkrat omenja Portugalska. Zaradi nerazumevanja in celo nasprotovanja je začela družba propadati in je v 40 tih letih 18. stol. zginele, kajneje je bil napravljen še en podoben polz-kus: l. 1775. je dobil namreč Bolts dovoljenje za ustanovitev *Indijske kompanije*. Ta družba je hotela ustanoviti v Delagoj ob vzhodnoa-friski obali faktorijo, poslala pa je tudi dve ladji v Indijo, ki sta se vrnili šele po štirih letih in sedmih mesecih. Zdi se, da ta družba v trgovini ni imela posebne erce. L. 1782. je skušala razširiti trgo-vino tudi na Kitajsko, a je kmalu nato propadla.

Trst posredovalec izvoza naših izdelkov

Naslonjen na veliko zaledje, s katerim je bil povezan s prometni-mi cestami, je bil Trst vključbu neuspehim kolonialnim ekspanzijskim poizkusom ob koncu 18. stol. ven-darje važna luka. Iz Slovenije so pošiljali vanj in potem iz njeja da-lje po morju sledeče izdelke: koroški svinec in avstrijsko belino, spej-ko, ki je služila v Egiptu za diša-vo, železo in jeklo iz naših gor-njskih žužin, kovinske izdelke, predvsem pa žebelje iz Kroke in Kamne gorice, srpe in kose iz Tr-dica, sita iz Straišča, žito, ki je prihajalo iz Hrvaške po savski vodni poti do Ljubljane in je šlo v Italijo, les iz naših gozdov itd., divžali pa so preko Trsta predv-sem kolonialno blago, dišave in agruma.

Tb.

Opozorjamo

na kulturno prireditelji, ki bo jutri, 10. t. m. v gledališki dvorani Doma pristaniških delavcev ob 17. uri pod pokroviteljstvom prvega okraja O. F. v Trstu.

Vojska daruje živila za Trst

Tudi naša vojska se zaveda ve-like potrebe, ki jo zahteva prehrana na Trstu. Artiljerijska brigada IV. budo borec odtrgala od ust in po-budo borec odtrgala od ust in po-darila. Mestnemu svetu za Trst preko 9000 kg hrane, da jo razdeli med prebivalce Trsta. Večinoma je to moka, olje, sladkor ter te-stenine.

Mestni svet je v imenu tržaškega prebivalstva poslal štirje artiljeri-jake brigade IV. Armade zahvale za velikodušno darilo. S tem je Ju-goslovska armada ponovno po-kazala kako tesno je povezana s prebivalstvom, kako čuti njegove potrebe in mu skuša na vsakem koraku pomagati. Naši borci se za-vedajo, da je prehrana eden naj-važnejših faktorjev in najboljša pomoč prebivalstvu Trsta v nje-govi borbi za obnovo in normali-zacijo življenja.

Jadransko morje svobodno morje

Razvijajoče se meščanstvo je za-čelo aliti s svojimi izdelki v svet. Okno v svet predstavljajo prista-nišča, ki pa jih tedanja Avstrija prav za prav še ni imela. Trst je prišla sedaj vrata na Trst, da se zloži iz spanja. Ta razvoj v trgo-vino je pospeševalo tudi uradni-ko plemstvo, ki je bilo mnogo na-prednejše od nazadnjakega zem-ljiškega plemstva, in pa eksponent uradniškega plemstva cesar Karel VI. (1711-1740), ki je bil prej kot španski vladar spoznal važnost morja in pomorske trgovine. Prej pa je bilo treba zlomiti mono-pol v tej trgovini, ki so ga imele na Jadranu v rokah tedaj je pro-padajoče Benetke. To se je zgodilo a patentom z dne 2. jun. 1717, s katerim je bilo *jadransko morje* pro-glašeno za svobodno morje, po katerem lahko plovejo svobodno vse ladje. Ta patent je mogel iz-dati cesar samo zato, ker je bil oprt na vojaško silo, ki bi ji vsaj na kopnem Benetke nikakor ne bi-le kos.

Mati narodnega heroja Milovana Šaranoviča prišla na II. kongres

V štiriletni herojski borbi naroda Jugoslavije je poleg lika no-vega borca junaka rastei tudi lik nove matere. Po vsej naši zemlji od skrajnih severnih meja do po-ljanje vasi na jugu naše države so oblikovale matere, katerih duša se je dvignila visoko nad to, kar je bilo doslej zapodane v imenu mati. Mati, ki nam je do-gajala pomenila toplino domačega ognjila, ljubo bito v domači hiši, ljubito čuvarko areče po družin-skih zobah, je postala v teh težkih dneh še več. Postala je sonec naših skupne domovine, branilce in podžigale borbenosti, organizator in povezovalce tistih sil, ki so bile potrebne za zrušitev nasilja, za zlom barbarskega fašizma. Iz ma-tre svojih lastnih otrok se je raz-vijala mati vsega zatiranega ljud-stva; izoblikovala se je velika ma-

ti, pred katero se človek spoštljivo odkrije in se prikloni do tal. Ena takšnih mater je prišlo te dni v Ljubljano, da kot zastopnica (narodnega) ženska izročja pozdra-vuje II. kongresu Slovenske protifašistične ženske zveze.

Obiskal sem jo, da bi jo povprašal o življenju njenega sina Milo-vana Šaranoviča, mlačnika Glavnega štaba Slovenije, ki je padel 31. VIII. 1943 pri Žužemberku in ki je za svoje junštvo prejel odliko-vanje narodnega heroja.

Prišel sem k nji z vprašanji, ka-kor pak delajo novinarji, ali kmalu sem spoznal, da za sree takšno ma-tre, za čustva take matere, — da se za to matere naše nove Jugosla-vije moja vprašanja premajhna, zato sem pustil, da je pred menoj razgrinja svojo dušo, kakor se ji je zdelo.

Iz mestnega redarstva

Kako se je Trst pripravil na odločilno borbo, jasno govore šte-vilna dejanja Tržačanov samih. Med temi niso bili zadnji mestni redarji. V zgodovinskih dnevih, ko bi bili redarji najbolj potrebni vodstvu, sta komendant podpolkovnik Oliv-rier in njegov pomočnik kapetan Dodec posredovali s motivacijo, da se ne čutita zmožna, da bi v tako kritičnih dnevih še obdržala visoke funkcije in prevzela oboro-ženo poveljstvo svoje edince. Ta je bila razen par izjem vaa za obo-roženo napad na naci-fašiste.

Ne glede na ostavko poveljni-ko, so vsi redarji ostali na svojih mestih in vestno kot vedno vršili svojo odgovorno službo.

Tako se je tudi tu pokazalo, da so v slučaju, ko bi bilo potrebno prijeti v roke usodo posameznika ali skupine popustili tisti, ki bi morali biti vzgled svojim podreje-nim.

Kako so bili zastopstveni pod fašističnim režimom ravno reda-ri, ki so toliko žrtvujejo vse dni po mestnih kriziščih, da obvaru-jejo neprevidežne dostikrat celo pred smrtjo kažejo naslednji po-datki:

Radi malomarnosti in grde spe-kulacije prejšnjega poveljstva so hodili zadnja leta skoraj raztrgani. Nakazani so bili posebni prispevki za oblake redarjem, pa so jih dru-gi lepo spravili v svoje žepce. Sa-mi so hodili po mestu vsi polikani, a polnini prsi odlikovanj, redar pa je stal strgan na krizišču in vča-ših kazal ljudem ne samo pravo smer, ampak tudi raztrgane hlače.

Iz pravilnika o oskrbi je razvi-dno, da ima redar pravico do dveh oblok na leto, toda dobili so eno na vsaki dve leti. Kot smo videli v poročilu, so dobili zadnjo obloko 1943, zadnji par čevljev pa 1939. Pravičar tega, ker so videli, da se njih nesebično in poštvalno delo izrablja in v gotovih slučajih celo sramoti od strani tistih, ki bi ga morali najbolj spoštovati, so redarji z navdušenjem sprejeli vest, da se naša armada bliža Trstu. Na dan splošne oborožene vstaje je od-delek redarjev proti volji koman-danta, kateri je očividno namera-val vse kaj drugega, napravil odlo-čen korak s tem, da je prevzel vse orožje v skladišču in ga odpeljal k Sv. Justu. Tam je bilo še drugo skladišče katerega je prevzel nje-hov odbor in razdelil med prostovoljce. Nato so se dogovorili da zase-đajo vaa občinska poslopja in da se bodo spoznavali le pod enim znakom: rdečo zvezdo. Zgodilo se je slučaj, da je bil redar pozvan, naj odstrani ta rdeči znak in si nadene drugega, ni se uklonil, am-pak je prepračil še druge, da so si naredili enakega.

V borbah za Trst so bili ranjeni tržarji redarji.

Vrgli smo bežen pogled še na neki zapisnik in med drugim čitaj-li: «Vsi redarji kažejo visok čitaj-lj razumevanje sedanjega položaja in so navdušeni nad prihodnostjo, ki se obeta mestu. To izvirja iz tega, ker jih je fašistični režim samo izkoristil in poniževal z znanimi brutalno-barbarskimi sistemi. Pri-bližno 20% vseh funkcionarjev je bilo v poslednjih dvanajstih letih ogro-ženo pravice članov in s tem onemogo-čilo samopravo zadrug.

Nepravilno postopanje fašistične uprave je ogromno škodovalo za-vodu. Posledica je bila brezpriznost in obromitve sodelovanja članov v nj-hovih ustanovah.

Vrnili se hočemo v dobo sode-lovanja naših ljudi. Deklar nam ni mo-goe skilati zadržnih zborov, naj nam člani pomagajo s svojimi nasve-ti na podlagi katerih bomo izdali koristne ukrepe za zboljšanje naših ustanov.

Na zbovnanjih pa se bodo spreli sklepi zadržnikov in izvolitve njho-ve želje.

Obenem prostimo člani, naj javljo v skladišču, ki se ga poslužujejo, svoj natančen naslov za ureditev li-menika, ter redno dostavo zadržni-ka lista.

Vsen članom Delavskih zadrug

Delavske zadrug dobe v novem političnem duhu zopet nekdanjo pro-letarsko lico, ki so mu ga dali pri-ustanovile, tržaški delavci. S svoj-im marljivim delovanjem so delav-ci v prvih dveh desetletjih podjetja do-letsko razširili in dvignili do mogo-čih uspehov. Fašistično vladanje je v poslednjih dvanajstih letih ogro-žilo pravice članov in s tem onemogo-čilo samopravo zadrug.

Nepravilno postopanje fašistične uprave je ogromno škodovalo za-vodu. Posledica je bila brezpriznost in obromitve sodelovanja članov v nj-hovih ustanovah.

Vrnili se hočemo v dobo sode-lovanja naših ljudi. Deklar nam ni mo-goe skilati zadržnih zborov, naj nam člani pomagajo s svojimi nasve-ti na podlagi katerih bomo izdali koristne ukrepe za zboljšanje naših ustanov.

Na zbovnanjih pa se bodo spreli sklepi zadržnikov in izvolitve njho-ve želje.

Obenem prostimo člani, naj javljo v skladišču, ki se ga poslužujejo, svoj natančen naslov za ureditev li-menika, ter redno dostavo zadržni-ka lista.

Aktivni in rezervni oficirji!

Komanda mesta Trst poziva vse aktivne in rezervne oficirje ter po-doficirje vseh rodov bivše jugoslo-vanske vojske in mornarice, da so se takoj osebno zgledali na splošnem odseku Komande mesta Trst zara-di razporeda.

Stal sem spoštljivo pred globoki-mi čustvi, pred brezmejno lepoto aree te preproste črnogorske žene, katere obraz je plemenit in pono-sen, ki ji jasne oči izžarevajo do-brote in ljubezen, katere stvi lasje, spet v močne kite se ji kot mar-morni okrasni blešče nad čelom ter jo posušali. Stal sem pred njo in bilo mi je kot da to ni mati me, kaj ljudi, da to ni mati svojih sin-ov in hčera, marveč da je mati nas vseh, plemenita mati, mogočna mati vseh otrok nove Jugoslavije.

Govorila mi je o svojem sinu, ki je pavel ovc, kako je hodil v šolo, kako je bilo tista leta, ko je bil v gimnaziji, iz katere je mor-al po šestih razredih izstopiti za-vojno bede. Govorila mi je o njem neko in ponosno. Pripravljala mi je, kako je njeno srce hrepe-lelo za njim, ko je bil v nižji vojni akademiji, kako je bila ponosna, ko je končal šolo za generalštabne oficirje, in kako je bilo, ko je izve-dela, da je postal predavatelj v šo-li za rezervne oficirje v Mariboru.

Stal sem spoštljivo pred globoki-mi čustvi, pred brezmejno lepoto aree te preproste črnogorske žene, katere obraz je plemenit in pono-sen, ki ji jasne oči izžarevajo do-brote in ljubezen, katere stvi lasje, spet v močne kite se ji kot mar-morni okrasni blešče nad čelom ter jo posušali. Stal sem pred njo in bilo mi je kot da to ni mati me, kaj ljudi, da to ni mati svojih sin-ov in hčera, marveč da je mati nas vseh, plemenita mati, mogočna mati vseh otrok nove Jugoslavije.

Govorila mi je o svojem sinu, ki je pavel ovc, kako je hodil v šolo, kako je bilo tista leta, ko je bil v gimnaziji, iz katere je mor-al po šestih razredih izstopiti za-vojno bede. Govorila mi je o njem neko in ponosno. Pripravljala mi je, kako je njeno srce hrepe-lelo za njim, ko je bil v nižji vojni akademiji, kako je bila ponosna, ko je končal šolo za generalštabne oficirje, in kako je bilo, ko je izve-dela, da je postal predavatelj v šo-li za rezervne oficirje v Mariboru.

ŠTEVERJAN

Š. VI. so priredili zavetniki s predhodnim dovoljenjem naše obla-sti miting. Zabava s eje vršila v dveh dvoranah v dobrem razpolo-ženju. Na mitingu je spregovoril tudi ameriški vojak v sloven-skem jeziku. Dejal je, da ne bodo pozabili, kako so jih Slovenci spre-jeli kot goste. Da se zavedajo, da je primorsko ljudstvo 25 let trpelo pod fašističnim jarmom, da je mnogo doprineslo v borbi za uni-čenje fašizma. Svoj govor je končal z vzklikom: «Naj živi vaš vodja maršal Tito, naj živi ves slovenski narod!»

Amerikanski vojak pričrjaljo polagoma spoznavati težnje in stremiljenja primorskega ljudstva in občudujejo njegovo odločnost. Primerov za njo jim v teh krajih ne manjka.

Adolf Sinkovec-Crtomir

Naša lepa vas...

Naša lepa gorska vas je poigana, vsaka hiša: strašna, črna rana. Od trindvajsetega junija lanskega leta naša vas kot mrtvi je vase zakleta...

Fašistične v vas so prišle zverji, petdeset hiš se ruši v globino in zver se reži, pije kri in mori...

Padel je oče od krogelj zalet, padla je sestra, življenja cvet stisnil se vase in krilnil v zver: za vrat vas bodo stisnile naše pesti!

Po dvoritihih tečeh krvavih studenčki, plakojo ob mrtvi materi neboljgnetki... Tuli pod bajneti živina, tuli fašistična zver in pije in pleše v polni večer.

Gorje! Zvona zvonoji mrljem, vsem mrtvim ljudem in domovom klčem: mrtvi ste, poigani ste, a vas maščujemo mi, za slednji ogorek, za slednjo kapljo krvi...

KULTURNI ZAPISKI

Obnova ljudskega gledališča

Ko je naš narod po dolgih letih zopet svobodno zadihal, se je na-čela tudi popolnoma samonika kulturna rast. Naše ljudstvo je po dolgih letih molka željno slovenske besede, slovenske pesmi in drame. Zato je brez vsakih navodil, ne da bi čakalo nasveta in pomoči, obno-vilo svoje nekdanje evetke kultur-ne udejstvovanje. Ta zagon je vse-kakor zdrav pojav in nam daje garancijo, da se bo naša ljudska umetnost bohotno razvila. Vendar ugneta taka nagla rast škoditi glo-bini in umetniški dovršenosti na-šega dela. Razlita, ki se prisljajna prenašlo razvije, ni odprna in se rada zlomi, mi pa moramo še od vsega početka paziti na pravilen razvoj, ki ne bo prehiteval naših moči in sposobnosti. V mislih imam predvsem razvoj naše ljudske gledališke umetnosti. Vsem onim, in teh ni malo, ki hlastajo po hitrem učinku, moramo odločno zaklicati: Počas! Naši ljudje radi prireajo «veselice» (Ta naziv, ki se v velikem delu Primorja upo-rablja za gledališko predstavo, ho-mo morali opustiti, ker ni pravi-len in istovesti resno gledališko predstavo z navadno zabavno pri-reditvijo). Le umetniško dovršene izvedbe izpolnjujejo svoje pravo prosvetno poslanstvo, medtem ko nedostudirane in nedogmne upri-čizvite kvartirje občinstvu okus in ga obdobjajo od gledališke umetno-sti. «Veselic» se potem ljudje de-ležujejo le radi nek «narodne dolžnosti, ne da bi imeli od tega kak pozitivnih kulturnih užitek. Tu di vzgojna stran take prireditve ostane zabrisana.

Po dolgem prisilnem kulturnem postu bo treba našo ljudsko gleda-liško umetnost razvijati postopno-ma. Pričeti moramo z malim. Zato naj prirejajo naše dramske dru-žine v početku recitacijske večere (ne «veselice») na katerih naj seznanjajo široko občinstvo z najbo-ljšimi deli iz našega partizanskega slojstva, kakor tudi s starejšimi klasičnimi deli. Marsikdo se ne poznaajo zbornih recitacij, ki jih je med nas prinesel naš čas. Tudi

krajši dvozgornji, odlomki iz dra-mskih del («Hapke Jernej» in dru-gi) in enodeljani nam sledijo v drugi razvojni stopnji.

Običajno je pomanjkanje spo-sobnih režiserjev. Zato bo naša prva skrb, da pridemo tečaj za dramske režiserje. Prav tako mo-ramo od početka reševati tudi tehnično stran našega ljudskega gledališča. Naši odrs so popolnoma brez kulisa. Zato nam bo tem lažje urediti naše odre po sobnih vidikih in scenografiji. Vodstva gleda-liških družin naj se pred pričetkom takega dela posvetujejo s strokov-niki ali naj zahtevajo nasvetov od pristojnih oddelkov za ljudsko prosveto in umetnost pri okrožnih prosvetnih oddelkih.

Veliko oviro pri razvoju naše gledališke dejavnosti predstavlja pomanjkanje primernih oderskih komadov. V pomanjkanju teh se-tu predvsem razvoj naše ljudske gledališke umetnosti. Vsem onim, in teh ni malo, ki hlastajo po hitrem učinku, moramo odločno zaklicati: Počas! Naši ljudje radi prireajo «veselice» (Ta naziv, ki se v velikem delu Primorja upo-rablja za gledališko predstavo, ho-mo morali opustiti, ker ni pravi-len in istovesti resno gledališko predstavo z navadno zabavno pri-reditvijo). Le umetniško dovršene izvedbe izpolnjujejo svoje pravo prosvetno poslanstvo, medtem ko nedostudirane in nedogmne upri-čizvite kvartirje občinstvu okus in ga obdobjajo od gledališke umetno-sti. «Veselic» se potem ljudje de-ležujejo le radi nek «narodne dolžnosti, ne da bi imeli od tega kak pozitivnih kulturnih užitek. Tu di vzgojna stran take prireditve ostane zabrisana.

Po dolgem prisilnem kulturnem postu bo treba našo ljudsko gleda-liško umetnost razvijati postopno-ma. Pričeti moramo z malim. Zato naj prirejajo naše dramske dru-žine v početku recitacijske večere (ne «veselice») na katerih naj seznanjajo široko občinstvo z najbo-ljšimi deli iz našega partizanskega slojstva, kakor tudi s starejšimi klasičnimi deli. Marsikdo se ne poznaajo zbornih recitacij, ki jih je med nas prinesel naš čas. Tudi

Nato je nehala govoriti o sinu in mi je pripovedovala o Sloveniji. Toliko lepega je že slišala o Slo-veniji in Slovencih. Mnogo ji je pripovedoval tov. Marko Vucetič (ali predsedata AVNOJ-a), mno-go je bil slišala od drugih. V Črni gori govore lepo o Sloveniji. Tudi otroci po vseh Jo poznajo kot le-po deželo z zavetnimi ljudmi. O Sloveniji je govorila nežno. Nagni-la se je k meni, mi položila roko na ramo ter me pomembno pogle-dala s svojimi rjavimi očmi. — «Tovariš,» je dejala, sponosa me, da je padel moj sin v Sloveniji, po-nosneja, kot če bi padel v Črni gori.

Vprašujoče sem jo pogledal, ona se je pa nasmejala. — «Kri mo-jeja sina je zacementirala edinst-vo narodov Jugoslavije. Naši so padali tu, vaši pa pri mas. po-Srbiji in Makedoniji. Kakor ena družina smo, ki dela na različnih grunthah.

Nato je nehala govoriti o sinu in mi je pripovedovala o Sloveniji. Toliko lepega je že slišala o Slo-veniji in Slovencih. Mnogo ji je pripovedoval tov. Marko Vucetič (ali predsedata AVNOJ-a), mno-go je bil slišala od drugih. V Črni gori govore lepo o Sloveniji. Tudi otroci po vseh Jo poznajo kot le-po deželo z zavetnimi ljudmi. O Sloveniji je govorila nežno. Nagni-la se je k meni, mi položila roko na ramo ter me pomembno pogle-dala s svojimi rjavimi očmi. — «Tovariš,» je dejala, sponosa me, da je padel moj sin v Sloveniji, po-nosneja, kot če bi padel v Črni gori.

Vprašujoče sem jo pogledal, ona se je pa nasmejala. — «Kri mo-jeja sina je zacementirala edinst-vo narodov Jugoslavije. Naši so padali tu, vaši pa pri mas. po-Srbiji in Makedoniji. Kakor ena družina smo, ki dela na različnih grunthah.

IZ NAŠIH KRAJEV

Goriška bolnica-fašistična sramota

Za lesenimi pregradami in po hodnikih - Pre-malo strežnikov, še manj zdravniškega orodja

Dedičina, ki jo je zapustil faš-šizem osvobojeni Gorici, je žalosna. V tej dediščini imamo dokaz, kako je fašizem izkoristil naš na-rod: Bolnice se je posluževal pred-vestni delavski in kmečki človek iz mesta in podeželja, medtem ko je bil meščanstvu in privilegiranim slojem na razpolago sanatorij Sv. Justa. Ko prevzema naš narod to dediščino, bi s pravico terjali od faš-šističnih izkoristilcev obračun.

Ker so pa za njim ostali le bežni sledovi, si sami podajamo bežno sil-ko te ustanove, da nam bo v vzpo-budo za udarniško delo tudi na tem področju.

Goriška javna bolnica je raztre-sena po vsem mestu in posamezni oddelki uživajo gostoljubje v pra-stirih samostanih, hirahlinah in srotinah, ki nikakor ne odgovor-ajo namenom, za katere so bile zasnoane preurejene.

Kirurški oddelak v starem samostanu

Oglejmo si bliže samo enega iz-med teh oddelkov. V ulici Brigata Pavla se nahaja na lepem kraju staro samostansko poslopje, kjer je nastanjen kirurški oddelak. Že sam vhod ne napravi dobrega vtisa, a že za pragom nas objame pravo neugodje: Temen hodnik je na obeh koncih zaprt s leseno pre-grajo. Neprijetno tesno nam je pri duši, toda kako morja biti šele bolniku, ki išče tu zdravja in no-vega življenja. Leva pregraja vodi na hodnik, v katerem so vzdol-ene stene razporejene bolniške postelje. Po bežnem razgledu korak zastane. Med posteljami je vhod v poškodbeno operacijsko sobo in na koncu hodnika v kirurško opera-cijsko sobo. Bolniki, ki ležijo na tem hodniku morajo prenesti marš-alka. Tod mimo gre ves promet bo-lnice. Tod mimo hodijo vse strežniš-ke osebe, tod vsi obiskalci, tod gredo mi-mo vsi novi bolniki, lahki in težki. Nekateri hodijo sami, druge pre-našajo, onemogle, nezavestne, krva-ve. Eni so mirni in udani, drugi nemirni in poblašeni od smrtnega strahu. Tod mimo gredo vsi, eni, ki se morajo podvrči kakoli operaciji. Vsi ti prizori so nepopisni in zapustijo globoke sledove v spo-minu tistih, ki so jih morali gledati, da bi jih doživljali. Tu se ti vsadi odprti proti bolnici, tu te popade strah pred njo in le nujna sila in zaupanje v vestnost zdravnikov ti daje moči, da se zatočiš vanjo, če si bolan.

Podgane, ščurki, stenice

Obiskovalec gre dalje in z začu-denjem opazuje. Po vseh hodnikih so nameščene postelje. Tia so ve-gasta, iz preperelih in plikavih desk. Meotoma zevajo v podu ši-roke ipranje in ljuške, ki so zama-čene s cementom ali s mavcem. Če je korak malo bolj trd, kot se je za kraj spodobi, se lepo dešlja dvigne oblak prahu. Po kotih in za vrati so miške in podganje ljuške, za okrušenim ometom ščurki. Poslopje je tudi zasteničeno. Perno je čisto lepo bakrpano, toda poslo-va se mu revkinja. Posteljnjaki in vglavniki so raztrgani in iz njih uhaja šma. Vsemu se pozna 25 letno fašistično gospodarstvo.

Bolniške sobe in sobane so vse prepolne in nekatere so bolj po-dobne kot jaci kar bolniški sobi. Zdravnik bi pričakoval vsaj v operacijskih prostorih vselega plemenitega. Toda — z glavnega hodnika vodijo vrata skozi leseno pregrajo v sterilizacijske prostore, ki so še vedno na hodniku. Stene so umazane in od njih se krši omet. Tia se k sreči iz mementa in čista. Prostor za pripravo ope-rance in za narkozo je tesna, ven-dar svetla soba, ki pa je zelo pri-emitivno opremljena. Stene so za-dimljene in očrnele. Operacijska soba ima alabo naravno svetlobo, nima zdravnikov ne centralne kur-žave, ampak samo zastarele peči. Soba je zelo majhna in zadimljena. Prostor za kirurško orodje ne kaže drugačne slike kot ostali prostori. Septična operacijska soba je sa-mo z leseno pregrajo oddeljena od hodnika in velika vrata na na-sprotni strani vodijo naravnost na jele.

Briške mladinke XIII. diviziji

Ko je mladina iz briških vna-vedela, da se v Gorici nahaja ju-goslovska XIII. divizija, je pripravila za borec darila in jih preke šote pri-nesla v Gorico, Mladinke so bor-cem razložile, da jih pripadajo za-to, ker je prav ta divizija imela toliko žrtve v borbah za Sloven-sko Primorje. Ta darila pa naj bo-do le skromna zahvala brataški XIII. diviziji. Borci so bili prese-nečeni in vesel daril. Niso se mo-gli dovolj naučiti hvalnosti pri-morskih deklet in njihovih velikih za-vednosti.

ŠEMPAS

